Pavel Vutkin

Bokšto gatvė 10D, 14

2015 m. Bokšto g. 10D, 14 prieš suplanuotus statybos darbus KVP atliko archeologinius tyrimus. Jų metu ištirtos 3 perkasos, kurių bendras plotas siekė 929,5 m^2. Tirtas sklypas patenka į Vilniaus senamiesčio 44 kvartalo teritoriją ir yra prie pat buvusios miesto gynybinės sienos. Pirmą kartą mūriniai pastatai šiame sklype paminėti 1589 m. Jie labai nukentėjo 1955–1661 m. karų metu. Žinoma, jog 1666 m. tirtame sklype stovėjo du mūriniai pastatai, kurie 1748–1749 m. gaisrų metu vėl smarkiai nukentėjo. Jie greitai atstatyti, tačiau iki XVIII a. pabaigos buvo visiškai apleisti. Tuo metu juos nusipirko žymi Lietuvos didikė R. Pliaterienė, kuri ėmėsi jų atstatymo darbų – 1790–1806 m. vykdyta rekonstrukcija, po kurios namai jau vadinami Pliaterienės rūmais. 1819 m. jie parduoti Vilniaus universiteto mecenatui grafui M. Valickiui, kuris tais pačiais metais atliko dar vieną jų remontą. 1854 m. pastatai išnuomoti Vilniaus bajorų instituto direktoriui L. Korsakui, kuris irgi kai ką pertvarkė. 1942 m. namas, buvęs prie Bokšto gatvės, nugriautas, palikta tik jo fasadinė gotikinė siena. Po karo sklype įrengta slėptuvė.

Aptartą teritoriją archeologai tyrinėjo jau ne vieną kartą. 1983 m. čia žvalgymus vykdė G. Vaitkevičius (*LIIR*, f. 1, b. 1112). Nustatyta, jog į Š nuo sklype buvusios slėptuvės sluoksniai iki 2,5 m gylio visiškai suardyti. Ankstyviausias aptiktas kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas XVI–XVII a. Toliau nuo slėptuvės susidaręs iki 2 m storio XIX–XX a. datuotas sluoksnis. 1999 m. 2 šurfus (12,5 m^2 ploto) ištyrė A. Vaicekauskas (*ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 474–476). Fiksuotas 1,7–3,6 m piltinio pobūdžio kultūrinis sluoksnis. Ankstyviausias horizontas datuotas XVI a. pabaiga – XVII a. pradžia. 2012 m. sklype L. Girlevičius (*ATL 2012 metais*, V., 2013, p. 463–465) ištyrė 9 šurfus, iš viso 45 m^2. Juose aptikta XVII a. I pusės mūrų bei grindinių liekanų. Ankstyviausias sluoksnis datuotas XIV a. pabaiga – XV a. 2014 m. L. Girlevičius (*ATL 2014 metais*, V., 2015, p. 629, nr. 283) vykdė žvalgymus tarybiniu laikotarpiu sklype įrengtos slėptuvės demontavimo darbų metu. Žvalgytas 500 m^2 dydžio plotas, kuriame įsigilinta iki 4 m gylio. Fiksuoti tik suardyti sluoksniai. 2014 m. S. Rutkovski (*ATL 2014 metais*, V., 2015, p. 629, nr. 282) tame pačiame sklype žvalgė apie 930 m^2 dydžio plotą. Fiksuoti vėlyvi – XX a. suformuoti sluoksniai. Archeologiškai vertingas XVII a. kultūrinis sluoksnis aptiktas tik sklypo ŠR dalyje, į Š nuo formuojamo įvažiavimo.

2015 m. tyrimų metu nustatyta, jog tirtoje teritorijoje yra susiformavęs nuo 1 m (sklypo PV dalyje) iki 7 m (R dalyje) storio įvairių laikotarpių kultūrinis sluoksnis. Pirminis sklypo reljefas staiga žemėjo R kryptimi – šioje vietoje buvusi Vilnios upės terasa su itin stačiu šlaitu. Įžemis tirtos teritorijos PV dalyje pasiektas H_{abs} 107,70–108,60 m aukštyje, o PR – H_{abs} 101,50 m. Tai lėmė, jog ankstyviausia žmogaus veikla pradėta lygesnėje sklypo V dalyje. Čia 1,2 m gylyje fiksuotas dalinai išlikęs 5–18 cm storio XV a. I pusės juodo grunto sluoksnis su pavienėmis XIV a. IV ketvirčio – XV a. I pusės buitinės keramikos šukėmis. Visgi tuo laikotarpiu žmonių veikla aptariamoje teritorijoje nebuvo intensyvi, dėl to intensyvus kultūrinis sluoksnis nesusidarė.

XVI–XVII a. I pusėje Vilniaus centre ir prestižinėse vietose ėmė trūkti laisvos žemės. Vienas iš šio stygiaus kompensavimo būdų buvo atokiau nuo centro esančių plotų įsisavinimas

1 pav. Atidengtos XVI a. statybos pastato su rūsiu liekanos iš viršaus. P. Vutkino nuotr.

Fig. 1. The unearthed remains of a 16th-century building with a basement, as seen from overhead

2 pav. XVII a. vidurio maisto ruošimo krosnis iš PR. P. Vutkino nuotr.

Fig. 2. The mid-17th-century cooking stove, as seen from the SE

arba visų centre buvusių neužstatytų žemės lopinėlių išnaudojimas. XVI a. pabaigoje sklypo V dalis užstatyta mūriniais pastatais. Tyrimų metu čia jau 10–40 cm gylyje atidengtos to laikotarpio *pastato* su dviem gotikiniais rūsiais liekanos (1 pav.). Pirmasis rūsys 7x7 m dydžio, 2,5–3 m aukščio su nuardytu cilindriniu skliautu, įžemis jame pasiektas H_{abs} 107,04 m aukštyje. Į ŠV nuo jo, 30 cm gylyje, atidengtas dar vieno XVI a. pabaigos gotikinio rūsio cilindrinio skliauto viršus. Pastarasis tęsėsi V kryptimi už tirtos teritorijos ribų. XVIII a. I pusėje – viduryje čia buvęs pastatas rekonstruotas – iš PR pusės pristatytas naujas priestatas, sumūryti du kontraforsai, dar vienas rūsys su cilindriniu skliautu. 7x7 m dydžio rūsyje sumūryta nauja pertvarinė siena, du švieslangiai bei laiptai. Šis pastatas sklype stovėjo iki II Pasaulinio karo, kai buvo nugriautas.

Pastačius minėtą pastatą XVII a. pradėta aukštinti sklypo R dalis siekiant ją pritaikyti gyvenimui bei naujiems pastatams. Ši veikla

tęsėsi iki pat XX a. II pusės. XVII a. viduryje sklypo R dalyje atsirado pirmieji ūkinės paskirties pastatai – tyrimų metu čia atidengtos stačiakampio formos 8x6,8 m dydžio *pastato* su įėjimu iš R pusės bei maisto ruošimo krosnimi (3x2,2 m dydžio) jo ŠV kampe (2 pav.) liekanos. Tuo pačiu metu sklypo paviršius buvo išgrįstas netašytais akmenimis. XVII a. vidurio grindinio liekanos aptiktos tirtos teritorijos PV (H_{abs} 109,55–109,75 m aukštyje) ir PR (H_{abs} 107,60–107,88 m aukštyje) dalyse (3 pav.). Jis sudėtas ant XVI a. pabaigos – XVII a. vidurio piltinės kilmės sluoksnių.

XVII a. II pusės – XVIII a. I pusės sklypo R dalyje, į P nuo pastato su krosnimi, pastatytas naujas ūkinės paskirties pastatas su kolonomis, kuris vėliau du kartus rekonstruotas (XVIII a. I pusėje – viduryje ir XVIII a. viduryje – pabaigoje) sumūrijant naujas kolonas bei sienas.

XIX a. II pusėje vykdyti plataus masto sklypo rekonstrukcijos darbai. Tuo metu jo R dalyje buvę pastatai su krosnimi ir kolonomis jau buvo nugriauti arba nebenaudojami, todėl demontuoti rekonstrukcijos metu. Virš jų liekanų supiltas gruntas siekiant dar labiau paaukštinti ir išlyginti šią sklypo dalį, ir po to statytas naujas pastatas. Be to, dar kartą išgrįstas kiemo paviršius. XIX a. II pusės grindinio liekanos atkastos H_{abs} 108,15–108,30 m aukštyje sklypo PR dalyje ir H_{abs} 109,65–110,03 m PV. Tokia situacija išliko iki XX a. vidurio. II Pasaulinio karo metais nugriautas sklypo V dalyje buvęs XVI a. pabaigos pastatas su rūsiais bei XIX a. II pusės statiniai. Sklypo R dalis dar labiau paaukštinta ir sulyginta su V dalimi. Nugriautų pastatų liekanos užkastos, o kiemo ŠV dalyje įrengta slėptuvė.

Tirto sklypo ŠR dalyje jokių struktūrų nerasta. Čia iki 2,5–5 m gylio fiksuotas piltinis

3 pav. XVII a. vidurio akmenų grindinys bei po juo esantys sluoksniai. P. Vutkino nuotr.

Fig. 3. The mid-17th-century stone paving and the layers lying under it

XX a. sluoksnis, žemiau jo – piltiniai XIX a. sluoksniai, H_{abs} 104,75–107,10 m aukštyje pasiektas 20–30 cm storio piltinis XVIII a. sluoksnis, o po juo iki pat įžemio (pasiekto H_{abs} 103,95–106,50 m aukštyje) glūdėjo XVII a. piltiniai sluoksniai.

Tyrimų metu suinventorinta 2870 keraminių radinių. Daugiausia tai XVI a. II pusės – XVII a. buitinės ir statybinės keramikos, būdingos Vilniaus senamiesčio kultūriniams sluoksniams, šukės (neglazūruoti bei žalia, ruda ar geltona glazūra dengti indai – puodai, puodynės, gertuvės, dubenys, lėkštės, keptuvės ir t. t., bei dubeninių, plokštinių, karnizinių ir t. t. koklių, dengtų žalia arba polichromine glazūra, fragmentai). Be to, surasta 640 ypačiųjų radinių: 46 odinių dirbinių fragmentai (batviršių, atraižų, vidpadžių, diržų, kulnų ir panašiai);

4 pav. Rastos monetos: 1 – Škotijos, Karolio I 1632–1633 m. ternaras; 2 – 1661 m. Jono Kazimiero 6 grašiai; 3 – Johano Jakobo Dietzelio (1711–1748 m.) prancūziško stiliaus Niurnbergo skaičiavimo žetonas; 4 – LDK Vytauto denaras. A. Vutkinos nuotr.

Fig. 4. Discovered coins: 1 – a Scotland Charles I 1632–1633 ternar; 2 – a 1661 John II Casimir sixgroat; 3 – a Johann Jacob Dietzel (1711–1748) French-style Nurnberg jeton; 4 – a GDL Vytautas penny

pavieniai stalo peiliai ir jų fragmentai bei XV–XX a. numizmatinė medžiaga, iš kurios verta paminėti LDK Vytauto denarą, 1661 m. Jono Kazimiero 6 grašių nominalo monetą, Johano Jakobo Dietzelio (1711–1748 m.) prancūziško stiliaus Niurnbergo skaičiavimo žetoną bei Škotijos Karolio I 1632–1633 m. ternarą (4 pav.).

Bokšto St. 10D, 14

In 2015, three trenches (a total of 929.5 m^2) were excavated at Bokšto St. 10D, 14. A 1–7 m thick cultural layer was recorded. The earliest horizon dates to the first half of the 15th century and contained isolated sherds of household pottery from the fourth quarter of the 14th–first half of the 15th century. Natural soil was reached at H_{abs} 101.5 m in the W part of the plot and at H_{abs} 108.6 m in the E part. At a depth of 10–40 cm in the W part, the remains of a late 16th-century building with two Gothic basements were unearthed (Fig. 1). In the first half–mid-18th century, the building that stood there was reconstructed: a new addition, two counterforts, and a basement with a cylindrical vault were added to the S side. A new partition wall, two skylights, and stairs were created in the 7 x 7 m basement. This building stood until the Second World War, when it was demolished.

During the 17th–second half of the 20th centuries, the E part of the plot was raised in an effort to adapt it to habitation and the construction of new buildings. The remains of a mid-17th-century, 8 x 6.8 m rectangular building with a 3 x 2.2 m cooking stove (Fig. 2) were unearthed at the location. Mid-17th-century stone paving, which had partially survived (Fig. 3) and lay atop late 16th–mid-17th-century fill layers, was unearthed near it. The remains of an outbuilding with columns that dates to the second half of the 17th–first half of the 18th century were unearthed to the S of it. It had been reconstructed in the first half–mid-18th century and again in the mid–late 18th century. Broad-scale reconstruction work was performed on the plot in the second half of the 19th century. At that time, the building with the columns and the cooking stove in the E part of the plot had already been demolished or was no longer being used and was therefore dismantled during the reconstruction. In the second half of the 19th

century, the plot was once again paved with cobbles. During the Second World War, the late 16th-century building with basements in the W part of the plot and the structures built in the second half of the 19th century were demolished. The E part of the plot was further raised to the level of the W part. The remains of the demolished buildings were buried and a bomb shelter created in the NW part of the courtyard. 2870 pottery finds, the majority of which date to the second half of the 16th–17th centuries, were catalogued during the investigation. In addition, 640 small finds were discovered: leather artefact fragments; isolated table knives and table knife fragments; and 15th–20th-century numismatic material (Fig. 4).

Robertas Žukovskis

Vasario 16-osios gatvė 1

2015 m. lapkričio mėnesį APC atliko žvalgomuosius tyrimus buvusios Šv. Jokūbo ligoninės komplekso vidiniame kieme (UK 30748), sklypo Vasario 16-osios g. 1 dalyje. Tyrimų tikslas – nustatyti kieme esančio kultūrinio sluoksnio būklę, storį ir pobūdį. Kiemo žaliojoje zonoje iškasti 5 2x2 m dydžio šurfai (20 m^2). Kiemo PR ir ŠR dalyse kastuose šurfuose 1 ir 2 rasti tik XX a. suformuoti sluoksniai.

Šurfas 3 kastas kiemo PV dalyje. Po velėnos ir juodžemio sluoksniu kastas juodos ir tamsiai pilkos žemės sluoksnis su smulkiomis statybinėmis griuvenomis. 30–40 cm gylyje (H_{abs} 97,40 m) fiksuotas 10–20 cm storio statybinių griuvenų: kalkių skiedinio, plytų, grindų plytelių duženų, smulkių fasado apdailos fragmentų, sluoksnis. Griuvenų sluoksnis plonėja Š kryptimi, nuo Dominikonų vienuolyno pastato. Veikiausiai tai XVII a. pabaigos – XVIII a. I pusės mūrinės Šv. Jokūbo ir Pilypo bažnyčios ir vienuolyno statybos laikotarpio pėdsakai. Archeologinių radinių sluoksnyje neaptikta.

Nukasus griuvenų sluoksnį, 50–60 cm gylyje (H_{abs} 97,19–97,29 m) pasiektas 30–35 cm storio pilkos žemės su šaknimis sluoksnis. Jame aptikta buitinės keramikos, plokštinių koklių, stiklinių indų, lango stiklo fragmentų. Radiniai datuojami XVI–XVII a. Po šiuo sluoksniu fiksuotas 10–25 cm storio maišyto smėlio sluoksnis. Archeologinių radinių jame neaptikta. 0,85–1 m gylyje (H_{abs} 96,79 m) pasiektas nejudinto smėlio įžemis.

Prie šurfo P sienelės fiksuotas 70–75 cm pločio perkasimas, kurio apačia buvo 1,7 m gylyje. Jo užpilde – maišytas pilkos žemės ir smėlio sluoksnis su medžių šaknimis. Veikiausiai tai stulpavietės pėdsakai. Perkasimo apačioje aptikti du plokščių čerpių fragmentai.

Šurfas 4 kastas kiemo V dalyje. Po velėnos ir juodžemio sluoksniu kastas maišytos struktūros tamsiai pilkos žemės, smėlio ir smulkių griuvenų sluoksnis (20–30 cm storio). Giliau fiksuotas 1,1–1,3 m storio pilkos žemės sluoksnis su šaknimis ir lauko rieduliais. Jame aptiktos kelios smulkios glazūruotos XVII a. buitinės keramikos šukelės, plokštinio koklio fragmentas. 1,55–1,75 m gylyje (H_{abs} 95,85–96,05 m) nuo dabartinio kiemo paviršiaus pasiektas nejudintas stambaus žvyro ir lauko riedulių sluoksnis. 1,85 m gylyje atkastas ŠV–PR kryptimi nutiestas 6 cm skersmens vandentiekio vamzdis. Virš jo rasta Rusijos Pavlo I 1797 m. 1 kapeikos nominalo moneta, kelios smulkios glazūruotos ir neglazūruotos XVII–XVIII a. buitinės keramikos šukės.

Šurfas 5 kastas kiemo V dalyje, į ŠR nuo šurfo 4. Po velėnos ir juodžemio sluoksniu kastas maišytos struktūros tamsiai pilkos žemės ir smulkių griuvenų sluoksnis. 50–70 cm gylyje